

นิทานที่ ๘

เรื่องเจ้าพระยาอภัยราชา (โรลังย์คมินส)

เมื่อสมเด็จพระยาเทววงศ์วโรปการ ทรงเป็น
ตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศแต่ยังเป็นกรมหมื่น
แรกได้มีด็เตอร์เฮนรี่ อาดบาร์ทเตอร์ ซึ่งเคยเป็นข้าราชการ
อังกฤษ แล้วลาออกจากตำแหน่งมารับราชการอยู่กับไทย
เป็นที่ปรึกษากฎหมายนานาประเทศมาหลายปี ครั้นมีด็-
เตอร์อาดบาร์ทเตอร์ถึงแก่กรรม ทรงพระดำริว่าการที่ผู้
ผู้ชำนาญกฎหมายนานาประเทศไว้เป็นที่ปรึกษาในกระทรวง
การต่างประเทศเป็นประโยชน์มาก มีพระประสงค์จะหา
ตัวแทนมีด็เตอร์อาดบาร์ทเตอร์ เมื่อหมอบเคาแวนซึ่งเป็นราช
แพทย์ประจำพระองค์ทูตดาไปยุโรปชั่วคราว สมเด็จพระ
พระยาเทววงศ์ฯ จึงตรัสสั่งหมอบเคาแวนให้ไปดัดหาผู้ชำนาญ
กฎหมายนานาประเทศถวาย หมอบเคาแวนไปหาได้
เนติบัณฑิตคนหนึ่งชื่อมีด็เตอร์มิตเชด เข้ามารับราชการเป็น

ที่ปรึกษาากฎหมายในกระทรวงการต่างประเทศ แต่มีสเตอร์
 มิตเชดเป็นผู้มีอำนาจก้าวร้าวมิใคร่มีใครชอบ แม้
 ส้มเต๋จกรรมพระยาเทวดวงศ์ ๆ ก็ไม่โปรด เมื่อฉันออกไป
 ยุโรปใน พ.ศ. ๒๔๓๔ มีสเตอร์มิตเชดยังรับราชการอยู่
 ฉันไปถึงกรุงลอนดอนพักอยู่ที่สถานทูตไทย ได้ข่าวว่า
 มีสเตอร์มิตเชดลาออกจากราชการ ก็ไม่ประหลาดใจอัน
 ไค แต่คิดถึงส้มเต๋จกรรมพระยาเทวดวงศ์ ๆ ว่าจะทรงลำบาก
 ด้วยต้องหากคนเป็นที่ปรึกษาใหม่ ฉันเห็นว่าเวลานั้นตัวฉัน
 อยู่ในลอนดอน ได้เข้าสมาคมชั้นสูง มีโอกาสจะดีับหา
 ที่ปรึกษาากฎหมายได้ดีกว่าคนอื่น เช่นหมอเคาแวนเคยหาถวาย
 จึงปรารภกับมีสเตอร์เฟรเดอริก วิดเดย์มเวอนี่ ผู้เป็นที่
 ปรึกษาในสถานทูต มีสเตอร์เวอนี่เห็นเช่นเดียวกับฉัน บอก
 ว่าเพื่อนของเขาคนหนึ่งมีศักดิ์เป็นดอร์ดี ชอเว เคยรับ
 ราชการในตำแหน่งสูงรู้จักผู้คนมาก จะคิดอ่านให้พบกับ
 ฉัน ถ้าฉันลองวานให้ดอร์ดีเรช่วยดีับหาเห็นจะได้คนคิดตั้ง
 ประสงค์ ต่อมา มีสเตอร์เวอนี่นัดเลี้ยงอาหารเย็นที่คลับ
 (สโมสร) แห่งหนึ่ง เชิญดอร์ดีเรกับตัวฉันไปกินเลี้ยง
 ด้วยกันทันที เมื่อได้สนทนาปราศรัยมีไมตรีจิตต่อกันแล้ว

ฉันเดาถึงทีไร ใครได้ผู้ชำนาญกฎหมายนานาประเทศมา
 รับราชการเมืองไทยสักคนหนึ่ง ถามดอร์ตเร็ว่าจะช่วย
 ดับหาผู้ที่เหมาะสมแก่ตำแหน่งให้ได้หรือไม่ ดอร์ตเร็รับว่า
 จะช่วยหาดู ถ้าพบตัวคนเหมาะกับที่ฉันต้องการเมื่อใด
 จะบอกมาให้ทราบ ฉันได้พบดอร์ตเร็เมื่อจวนจะออก
 จากประเทศอังกฤษอยู่แล้ว ยังไม่แน่ใจว่าดอร์ตเร็จะหา
 คนให้ได้หรือไม่ จนนั่งไปราชการตามประเทศต่าง ๆ
 ในยุโรปเสร็จแล้ว จากดับแเวะดูกิจการต่าง ๆ ในประเทศ
 อียิปต์ เมื่อพักอยู่ ณ เมืองไกโร ประจวบเวลาดอร์ตเร็แปร
 ธานไปเที่ยวประเทศอียิปต์ และเผอิญไปพักอยู่ที่โฮเต็ล
 เดียวกัน พอดอร์ตเร็รู้ว่าฉันไปถึงก็ตรงมาหา บอกว่า
 คนที่ฉันให้ช่วยหานั้นพบตัวแล้ว เป็นชาวเบดเยียม
 ชื่อ โรดจ์ยัคมินต์ เป็นผู้ชำนาญกฎหมายนานาประเทศ
 จนนชนชื่อนับถือกันทั่วไปในยุโรป ถึงได้เคยไปรับเด็ก
 เป็นนายของสภากฎหมายนานาประเทศ และได้เคยเป็น
 เสนาบดีในประเทศเบดเยียมด้วย แต่เวลานั้นมองดีเออ
 โรดจ์ยัคมินต์ต้องตกยากโดยมิใช่ความผิดของตนเอง เพราะ

น้องชายคนหนึ่งทำการค้าขาย ขอให้มองดีเออโรดงัยค-
 มินด์ค้าประกันเงินที่ภูเขาไปทำการ เผอิญน้องชายคนนั้น
 ต้มตะดาบ มองดีเออโรดงัยคมีนค์ต้องเอาทรัพย์สมบัติ
 ของคนจำหน่ายใช้หนี้แทนน้องชายจนแทบสิ้นเนื้อประดาตัว
 จะอยู่ในประเทศเบดเยียมต่อไปไม่มีกำลังจะรักษาศักดิ์ได้
 รู้ข่าวว่าดอร์ดีโครเมอกำลังแสวงหาชาวยุโรปที่มีวิชาความรู้
 เข้าเป็นตำแหน่งในรัฐบาลอียิปต์ มองดีเออโรดงัยคมีนค์
 จึงออกมาเมืองไกโร ดอร์ดีโครเมอก็อยากได้ไว้ แต่
 ในเวลานั้น ตำแหน่งชั้นสูงอันดีมักกับศักดิ์และคุณวิเศษของ
 มองดีเออโรดงัยคมีนค์ยังไม่ว่าง ตัวมองดีเออโรดงัยคมีนค์
 ยังอยู่ที่เมืองไกโร (ชะรอยดอร์ดีเรจะได้ไปพูดทาบตามแล้ว)
 ถ้าฉันชวนไปรับราชการเป็นที่ปรึกษากฎหมายในประ-
 เทศไทยเห็นจะไป ฉันจึงขอให้ดอร์ดีเรเชิญมองดีเออ
 โรดงัยคมีนค์มากินอาหารเย็นด้วยกันกับฉัน ในคำฉันนั้น
 ดังเหตุดุกิริยาเรียบร้อยอย่างเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ อายุเห็น
 จะเกือบ ๖๐ ปีแล้ว พอได้สนทนากัน ฉันก็ตระหนัก
 ใจว่าทรงคุณวิเศษชั้นสูงสมควรตั้งดอร์ดีเรบอก ฉันจึง
 ถามมองดีเออโรดงัยคมีนค์ว่า ตำแหน่งที่ปรึกษากฎหมาย

นานาประเทศในประเทศไทยยังว่างอยู่ ถ้ารัฐบาลให้ท่าน
เป็นตำแหน่งนั้นจะรับหรือไม่ มองดีเออโรดัจย์คิมินต์
อยู่ตักประเดี้ยวตอบว่า ถ้ารัฐบาลไทยปรารถนาก็จะยอม
ไป ฉันทบอกว่าจะโทรเลขถามรัฐบาลไปในทันที แล้วจึง
มีโทรเลขทูลสมเด็จพระนเรศวรมหาราชว่า ในคำวันนั้นว่า
ฉันทพบเนติบัณฑิตเบดเยียมอันมีชื่อเดียงในยุโรป และเคย
เป็นเสนาบดีในประเทศของตนด้วยคนหนึ่ง ซึ่งอาจจะ
เอามารับราชการเป็นที่ปรึกษากฎหมายได้ จะต้องพระ
ประสงค์หรือไม่ ขอให้ทรงตอบโดยเร็ว พอรุ่งขึ้นก็ได้รับ
พระโทรเลขตอบว่าให้ฉันทตกลงรับมองดีเออโรดัจย์คิมินต์
ที่เดี้ยว เมื่อตกลงกันแล้วมองดีเออโรดัจย์คิมินต์ ขอกลับ
ไปจัดการบ้านเรือน และรับครอบครัวที่ประเทศเบดเยียม
ก่อน แล้วจะตามมาให้ถึงกรุงเทพฯ ภายใน ๓ เดือน ส่วน
ตัวฉันทก็ออกจากเมืองไกโรมาในวันที่ตกลงกันนั้น เสด็จไป
อินเดียและเมืองพม่า กลับมาถึงกรุงเทพฯ ปลายเดือน
มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๕ ก่อนมองดีเออโรดัจย์คิมินต์มาถึง
ทราบข่าว พระเจ้าอับบัส ผู้เป็นเคดิฟครองประเทศอียิปต์คือ
พระเจ้าคิอพิมมีโทรเลขมาถวายสมเด็จพระนเรศวรมหาราชว่า

รัฐบาลอียิปต์ ใครจะตั้งมองดีเออ โรดจ์ยัคมินต์เป็นตำแหน่ง
 ตำแหน่งในกระทรวงยุติธรรมของประเทศอียิปต์ แต่มอง-
 ดีเออ โรดจ์ยัคมินต์ไม่ยอมรับ อ้างว่าได้สัญญาจะเข้ามารับ
 ราชการในประเทศไทยเสียแล้ว ถ้ารัฐบาลไทยไม่เพิกถอน
 สัญญาก็จะรับตำแหน่งในอียิปต์ไม่ได้ เคนฟีจึงทูลขอให้
 โปรดทรงตั้งเคราะห์ด้วยเพิกถอนสัญญาปล่อยให้มองดีเออ
 โรดจ์ยัคมินต์รับราชการอยู่ในอียิปต์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 มีพระราชโอรสเสด็จออกไปว่า ประเทศอียิปต์อยู่ใกล้ยุโรป
 จะหาคนรับราชการได้ง่ายกว่าประเทศไทย ซึ่งอยู่ห่างไกล
 ขอให้เคนฟีทรงเห็นแก่ประเทศไทยเถิด ทรงตอบเช่นนั้นแล้ว
 ก็ตั้งบัญชา เมื่อมองดีเออ โรดจ์ยัคมินต์เข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ
 ใน พ.ศ. ๒๔๓๕ พอสมเด็จพระยาเทววงศ์ ฯ ทรงรู้จัก
 ก็ตระหนักพระหฤทัยว่า ได้คนทรงคุณวิเศษสูงกว่าชาว
 ต่างประเทศที่เคยมารับราชการแต่ก่อน พาเฝ้าสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวทรงสนทนาด้วยก็ประจักษ์พระราชหฤทัยว่า มอง-
 ดีเออ โรดจ์ยัคมินต์ชำนาญทั้งกฎหมาย และลักษณะการ
 ปกครองในยุโรป ด้วยเคยได้เป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย

ในประเทศเบงกอล อาจจะประโชนแก่เมืองไทย
 ได้หลายอย่าง จึงทรงตั้งให้เป็นตำแหน่ง “ที่ปรึกษา
 ราชการทั่วไป” มีใช้เป็นที่ปรึกษาราชการแต่ในกระทรวง
 ราชการต่างประเทศกระทรวงเดียว ต่อมาทรงพระราชดำริว่า
 มองดีเออโรดจ์ย์คมินด์ทำราชการเป็นประโยชน์มาก ด้วย
 มีความภักดีต่อประเทศไทย และมีอักษณาสัยเข้ากับไทยได้
 ดีทุกกระทรวง ทั้งเป็นผู้ใหญ่สูงอายุ และเคยมีบรรดาศักดิ์
 สูงถึงเป็นเสนาบดีในบ้านเมืองของตนมาแต่ก่อน จึงทรง
 สถาปนาขึ้นเป็นที่เจ้าพระยาอภัยราชา ๗ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘
 ได้รับราชการสำคัญต่าง ๆ จนถึงอยู่ในขณะที่ปรึกษาของ
 สมเด็จพระบรมราชินีนาถ เมื่อทรงสำเร็จราชการแผ่นดิน
 นับเป็นฝรั่งคนที่ ๒ ซึ่งได้เป็นเจ้าพระยา ต่อจากเจ้าพระยา
 วิชาเยนทร์ครั้งสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

เจ้าพระยาอภัยราชา (โรดจ์ย์คมินด์) รับราชการอยู่
 ได้ถึง ๗ ปีเกิดป่วยเจ็บด้วยชราภาพ และจะทนอากาศร้อน
 อยู่ต่อไปไม่ไหว จึงจำใจต้องทอดถอนใจจากราชการ
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงเสียดาย แต่ก็ต้องพระราชทาน
 พระบรมราชานุญาต ด้วยทรงพระราชดำริว่ามีความจำเป็น

เช่นนั้นจริง เจ้าพระยาอภัยราชา (โรดจ์ยัคมินด์) กذب
 ออกไปอยู่บ้านเดิมได้ตั้งกล้องส่องสามปีก็ถึงอดัญกรรม คุณ
 หึงอภัยราชาถึงอนิจกรรมในเวดากัด ๆ กัน แต่มี
 บุตรรับราชการของเมืองไทยต่อมา ๒ คน บุตรคนใหญ่
 เป็นผู้เชี่ยวชาญกฎหมายคล้ายบิดา มีชื่อเต็มจนพระเจ้า
 แผ่นดินเบดเยี่ยมทรงตั้งให้มียศเป็นบารอน คนนี้ได้เป็น
 ผู้พิพากษาของเมืองไทยที่ในศาลต่างประเทศ ณ กรุงเฮก
 บุตรคนที่ ๒ ได้เป็นกงสุลเยเนอราลไทยอยู่ ณ กรุงบรูด์เซด
 ชาวเบดเยี่ยมยงหนบลือตระกูลโรดจ์ยัคมินด์อยู่จนบัดนี้

เมื่อเจ้าพระยาอภัยราชาถึงอดัญกรรมแล้วกว่า ๒๐ ปี
 ฉันไปยุโรปครั้งหนึ่งใน พ.ศ. ๒๔๗๓ ไปถึงกรุงบรูด์เซด
 ราชธานีของประเทศเบดเยี่ยม พวกส์มาซิกในสังกัดโรดจ์-
 ยัคมินด์ บุตรเจ้าพระยาอภัยราชาทั้ง ๒ คนที่ได้กล่าว
 มาแล้ว และธิดาที่เคยเข้ามาอยู่ในเมืองไทย ๒ คนกับที่
 เป็นชนหัตถานด้วยรวมกันกว่า ๓๐ คน พร้อมกันมาแสดงความ
 ความขอบใจและขอเดียงเวดาคำให้แก่นฉันด้วย เมื่อเดียง
 แล้ว เขาอยากจะรู้เรื่องเดิมที่ฉันพาเจ้าพระยาอภัยราชา
 เข้ามารับราชการเมืองไทย ขอให้ฉันเล่าในเวดาประชุม

กนวนน ^{๒๒๕} ฉันได้เล่าเรื่องที่เขายังไม่รู้ให้เขาฟังตามความ
ประสงค์ ^{๒๒๕} แต่ยังมีได้เขียนลงไว้ ^{๒๒๕} จึงมาเขียนในนิทาน
เรื่อง ^{๒๒๕} ด้วยเห็นเป็นคติควรนับไว้ในนิทานโบราณคดีได้
เรื่องหนึ่ง ^{๒๒๕}.

